

Motion till riksdagen 2005/06:L370

av Jan Ertsborn m.fl. (fp)

Skuldfällan

Sammanfattning

Hushållens skulder ökar mer än någonsin. Även om den största andelen av skulderna hänförs till bostadskrediter med säkerheter i villor och bostadsrätter är ökningen av betalningskraven hos kronofogdemyndigheterna mycket oroande. Många personer sitter uppenbarligen fast i en skuldfälla och behöver samhällets hjälp för att kunna komma till rätta med sin ekonomiska situation. I denna motion lägger vi fram förslag till åtgärder som kompletterar skuldsaneringslagen i de många fall där denna inte kan tillämpas och förslag som kan leda människor ut ur skuldfällan.

Fel! Okänt namn på

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning	2
Förslag till riksdagsbeslut.....	3
Inledning.....	3
När staten är borgenär	4
Dröjsmålsräntan.....	5
Betalningspåminnelser	5
Absolut preskription av konsumentfordringar alternativt tidsgräns för indrivning	6
Den kommunala budget- och skuldrådgivningen	7

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en översyn av gällande regler för statliga myndigheter att träffa frivilliga överenskommelser med skuldsatta personer.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om införande av tvingande regler om dröjsmålsrättans storlek avseende konsumentfordringar.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om införande av tvingande regler om skriftlig betalningspåminnelse och att viss tidsperiod förflyter efter en skulds förfallodag såsom förutsättning för rätt till inkassokostnad.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om tillsättande av en utredning om införande av absolut preskription alternativt tidsgräns för indrivning.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om den kommunala budget- och skuldrådgivningen.

Inledning

Under 1970-talet och långt in på 1980-talet var det förhållandevis billigt att låna pengar. Inflationen var hög, vilket på grund av det dåvarande skattesystemet stimulerade till skuldsättning. Dessutom avreglerades kreditmarknaden i mitten av 1980-talet. Hushållens nettouplåning flerdubblades. Mot slutet av 1980-talet blev problemen med privatpersoners överskuldsättning uppmärksammade och ledde så småningom till bl.a. införandet av skuldsaneringslagen.

Bank- och finanskrisen under första hälften av 1990-talet medförde en markant nedgång av hushållens skulder och upplåning. Emellertid har på senare år upplåningen ökat igen och uppgår nu till en högre nivå än i början av 1990-talet. Den alldeles övervägande delen av upplåningen utgörs av bostadskrediter och motsvaras till stor del av stigande värden på bostadsrätter och villafastigheter. Denna fortsatta ökning av upplåningen bedöms av Riksbanken som inte särskilt riskfylld med hänsyn främst till bankernas finansiella stabilitet även om den kan skapa problem för enskilda hushåll.

En förhållandevis stor andel skulder utgörs av konsumtionskrediter såsom kontokrediter av typen ”köp nu – betala sedan” m.m. och offentligrättsliga krediter såsom underhållsstöd, studiemedelsavgifter, återkrav av felaktigt erhållna bostadsbidrag m.m. samt rena konsumtionskostnader såsom tv-avgifter, skulder för läkemedel, sjukvård och tandvård, trafikförsäkringsavgifter, räkningar på telefoni, Internet m.m. Härutöver tillkommer skatteskulder, rättegångskostnader, rättshjälpsavgifter, böter m.m.

Fel! Okänt namn på

Under de senaste åren har betalningskraven hos kronofogdemyndigheterna ökat markant. Under första halvåret 2005 ökade antalet ansökningar om betalningsförelägganden till omkring 402 000 jämfört med 382 000 motsvarande period förra året. För 5 år sedan uppgick antalet till omkring 295 000. Siffrorna är alarmerande höga och successivt stigande. Ungefär 512 000 personer var under 2004 registrerade hos kronofogdemyndigheterna för skulder om cirka 77 miljarder. Av dessa skulder var cirka 54 miljarder skulder till det allmänna och cirka 23 miljarder skulder till enskilda fordringsägare. Under den senaste tiden verkar skulderna till det allmänna sjunka medan skulder till enskilda ökar i minst motsvarande mån.

Anmärkningsvärt är att det inte tycks vara fråga om en ökning av antalet skuldsatta personer utan att det i stället är samma personer som har dragit på sig flera och större skulder. Den grupp av skuldsatta som har uppenbara ständiga betalningsproblem beräknas omfatta cirka 150 000 personer.

En bidragande orsak till ökningen av skulderna och antalet ärenden hos kronofogdemyndigheten är – förutom den generösa kreditgivningen – utan tvekan datoriseringen och den kraftiga utbyggnaden av inkassoverksamheten såväl hos de särskilda inkassobolagen som hos större fordringsägare. Till detta kommer också den ökande handeln av fordringar, i huvudsak på så vis att särskilda finansbolag med affärsidén att driva in osäkra fordringar köper upp hela ”stockar” av osäkra fordringar för en förhållandevis låg summa och sedan under en mycket lång tidsperiod arbetar med att bevaka och driva in dessa fordringar så långt som det bara är möjligt.

Skuldsaneringslagen har varit föremål för en utredning – ”Ett steg mot ett enklare och snabbare skuldsaneringsförfarande” (SOU 2004:81). 3 678 personer ansökte 2004 om skuldsanering och 1 353 personer beviljades skuldsanering. Detta är en viss ökning i förhållande till tidigare år. Utredningens förslag till ett enklare och snabbare förfarande bör – när det väl blir genomfört – leda till en ytterligare ökning av antalet skuldsaneringsärenden men motsvarar på intet vis det stora behov av hjälp och stöd som det stora antalet skuldsatta personer har. Till detta kommer att flertalet inte uppfyller de krav som uppställs för en skuldsanering. Det är med andra ord nödvändigt att från samhällets sida vidta ett antal andra åtgärder – utöver reformeringen av skuldsaneringsinstitutet – för att komma till rätta med den betydande överskuldssättning som finns och som föranleder stora sociala bekymmer.

När staten är borgenär

En skuldsatt person som vill försöka finna en lösning på sin ekonomiska situation har regelmässigt inte bara skulder till enskilda fordringsägare utan även till det offentliga. Det kan vara fråga om underhållsstöd eller återbetalningsskyldighet för felaktigt erhållet bostadsbidrag, skatter, studiemedelsavgifter eller rättshjälpsavgifter. Möjligheterna för olika myndigheter att träffa uppgörelser är svårhanterbara och kringskurna av olika regelsystem. Det borde öppnas bättre och enklare vägar för myndigheterna att medverka i frivilliga

överenskommelser med skuldsatta människor. En översyn av gällande regelverk krävs därför. Samtidigt bör övervägas om det går att sammanföra statens handläggning och beslut av dessa ärenden till en myndighet, kanske på sätt som föreslagits beträffande skattemyndigheten i utredningen om den framtida kronofogdeverksamheten.

Dröjsmålsräntan

Skuldsatta personer har som regel en hel del gamla skulder. Med dagens räntelag, som innebär avtalsfrihet beträffande räntans storlek och med en legal dröjsmålsränta om 8 % utöver den avtalade räntan alternativt utöver den lagstadgade räntan, uppgår förfallna räntor under några år ofta till minst lika stort belopp som den ursprungliga kapitalskulden. Räntesatser om 20–30 procent är inte ovanliga. I många fall är ränteskulderna så höga att det aldrig kan bli något utrymme för betalning av den ursprungliga skulden.

En begränsning av dröjsmålsräntan skulle lindra skuldbördan för många skuldsatta avsevärt. I Finland har nyligen för konsumtionskrediter genomförts en tvingande lagstiftning som innebär en sådan begränsning. Finland har knutit dröjsmålsräntan till Europeiska centralbankens styrränta, som får ökas med två procentenheter. Det blir i dagsläget en högsta räntesats om 10 procent. På grund av den betydelse dröjsmålsräntan har för skuldsatta personer och även med beaktande av det numera rådande lägre ränteläget bör det göras förändringar i räntelagen och för konsumtionskrediter bör införas en tvingande lagregel om högsta dröjsmålsränta.

Betalningspåminnelser

Det har varit – och är fortfarande så i de flesta fall – att bristande betalning av en skuld på angiven förfalldag följs av en skriftlig betalningspåminnelse cirka två veckor efter förfalldagen. Denna skriftliga betalningspåminnelse utfärdas av fordringsägaren och innehåller just som namnet säger en påminnelse om att skulden inte blivit betald och vanligtvis ställd i en vänlig ton och utan tillägg för några kostnader för den som missat sin betalning. Sådana kostnader kan för övrigt enligt lag endast uttagas om avtal därom träffats senast i samband med skuldens tillkomst. Kostnaderna får i sådant fall uppgå till högst 50 kronor. Efter ytterligare någon tid, kanske två veckor, kommer så ett inkassokrav, antingen direkt från fordringsägaren eller från en inkassobyrå. Detta inkassokrav måste upprättas på sätt som anges i 5 § inkassolagen för att fordringsägaren skall ha rätt till kostnadsersättning med 160 kronor. Det nu beskrivna stämmer väl överens med gällande lagstiftning och god inkassosed.

Emellertid har det nu blivit allt vanligare att fordringsägare hoppar över det första ledet med en betalningspåminnelse och skickar ut, själv eller genom

Fel! Okänt namn på

en inkassobyrå, inkassokravet med en debitering om 160 kronor redan några dagar efter skuldens förfallodag (sju till tio dagar har vissa som praxis). Lagstiftningen hindrar inte detta och den betalningsskyldige får erlægga kostnadsersättningen om 160 kronor för varje inkassokrav.

Vi i Folkpartiet liberalerna ser detta förfaringsätt som oskäligt och menar att det finns många godtagbara skäl till att en försening av en betalning sker ibland. Skall den som normalt sköter sina betalningar själv drabbas av extra-kostnader till följd av en sjukhusvistelse? Eller om en anhörig sköter betalningar för en funktionshindrad eller äldre person och denne av olika skäl inte kan komma varje vecka? Eller om man erhåller en faktura med kort betalningstid under utlandsvistelse? Dessutom försvinner faktiskt post ibland.

Vi hävdar att i ett välordnat och humanitärt samhälle måste det finnas tid och resurser till att göra vänliga påminnelser om bristande betalningsskyldighet innan hotfulla inkassokravbrev kommer, dessutom med extrakostnader. Förutsättningen för att få kostnadsersättning för ett inkassokrav skall därför vara att minst en skriftlig betalningspåminnelse skickats ut och att minst fyra veckor förflutit sedan skulden förföll till betalning.

Absolut preskription av konsumentfordringar alternativt tidsgräns för indrivning

Den allmänna preskriptionen av fordringar är tio år efter tillkomsten, om inte preskriptionen avbryts dessförinnan. Preskriptionstiden för en konsumentfordran är dock tre år.

I annan lagstiftning finns speciella preskriptionsregler. Som exempel kan nämnas att fordringar på underhållsbidrag preskriberas efter fem år. Samma tid gäller för statens fordringar på skatter och avgifter. Andra preskriptionstider finns i trafikförsäkringslagen och i konsumentförsäkringslagen samt i hyres- och anställningsförhållanden. Den allmänna preskriptionen om tio år respektive tre år vad gäller konsumentfordringar kan enkelt avbrytas av fordringsägaren, och på så sätt förlängs preskriptionstiden med ytterligare tio respektive tre år. Sådant avbrytande kan ske hur många gånger som helst, vilket i realiteten får till följd att preskription aldrig inträder. Inte minst den moderna datatekniken har medfört att fordringsägaren på detta vis bevakar sina fordringar och fortlöpande avbryter preskriptionen. En redan preskriberad fordran kan också återuppstå genom viss aktivitet från gäldenärens sida, vanligtvis då aktualiserat genom att nya krav framställts från fordringsägaren som exempelvis fått till följd att gäldenären i sin iver att göra rätt för sig påbörjat en avbetalning på den egentligen preskriberade fordringen. Även en ansökan om skuldsanering kan få denna effekt att en redan preskriberad fordran återuppväcks. Det finns inga hinder för en fordringsägare att fortsätta försöka få betalt för preskriberade fordringar. Det finns inte heller någon skyldighet eller ens rättighet för kronofogdemyndigheten att vägra verkställighet, om inte gäldenären själv gör gällande att preskription inträtt. Kunskapen om preskriptionsreglerna är hos gäldenärerna mycket bristfällig. Det före-

kommer att inkassobyråer upplyser om reglerna kring preskriptionsavbrott på så vis att man i kravbrev anger att skulden aldrig kommer att avskrivas.

Man måste fråga sig om det är rimligt att skuldsatta personer aldrig skall kunna bli befriade från ett betalningsansvar för exempelvis en telefonräkning eller en kontokredit. Vad är det som skiljer dessa skulder från skulder till det offentliga på underhållsstöd och skatter? Sistnämnda skulder preskriberas som bekant efter fem år utan att det finns möjligheter till förlängning av tiden.

Ett system med absoluta preskriptionstider kan se ut så att det krävs att fordringsägaren innan preskriptionstidens utgång vänt sig till kronofogdemyndighet eller domstol för att få fastställt gäldenärens betalningsskyldighet. Utöver den tiden kan fordringsägaren få ytterligare någon tid på sig att få till stånd verkställighetsåtgärder hos kronofogdemyndigheten. Hur långa dessa tider skall vara är lämplighetsavgöranden, men förslagsvis skall den totala tiden inte vara längre än tio till femton år. Ett införande av absolut preskription innehåller en mängd frågeställningar utöver tidsaspekterna såsom från vilken tidpunkt preskription skall anses ha inträtt m.m. och måste därför föregås av en noggrann utredning.

Ett alternativ till absolut preskription är det system som införts i Finland om att begränsa den tid som samhället står till fordringsägarens förfogande med indrivningsåtgärder. Även om detta kan sägas vara ett mindre ingrepp i fordringsägarens rätt att behålla sina fordringar ograverade uppnås i huvudsak samma effekter. Även frågan om införande av en bortre tidsgräns för indrivningsåtgärder (i Finland 15 år) måste föregås av en noggrann utredning.

Den kommunala budget- och skuldrådgivningen

Den kommunala budget- och skuldrådgivningen har alltmer tvingats att koncentrera sin verksamhet till skuldsaneringsärenden. Det finns emellertid betydande andra uppgifter med ekonomisk rådgivning och planering som konsumentrådgivarna med fördel skulle kunna arbeta med, exempelvis hjälpa människor som hamnat hos kronofogdemyndigheten för första gången eller hjälpa människor med betydligt lägre skuldbelopp än vad som erfordras för skuldsanering. Den kommunala budget- och skuldrådgivningen kan förbättras och med stöd från Konsumentverket bli en viktig hjälpreda för människor som hamnat i ekonomiska bekymmer. Det finns alltså all anledning att satsa vidare på ett utvecklat samarbete mellan Konsumentverket och kommunerna på detta område. Det får ankomma på regeringen att ge närmare instruktioner härom.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 4 oktober 2005

Jan Ertsborn (fp)

Martin Andreasson (fp)

Lars Tysklind (fp)

Mia Franzén (fp)

Ana Maria Narti (fp)